

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - קרית הבעש"ט פתח תקוה

"לאלה תחלק הארץ בנחלה" (במדבר כ"ה, נ"ג)

לאחר שמשה גומר למנות את בני ישראל, ה' אומר לו שלמנויים הללו יש לחלק את הארץ.

(נב) וַיִּדְבֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. (נג) לְאֵלֶּה תַחֲלַק הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת. (נד) לְרֵב תִּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ וְלַמְעַט תִּמְעִיט נַחֲלָתוֹ, אִישׁ לְפִי פְקֻדָּיו יִתֵּן נַחֲלָתוֹ. (נה) אַךְ בְּגוֹרֵל יַחֲלַק אֶת הָאָרֶץ, לְשִׁמּוֹת מִטּוֹת אֲבוֹתָם יִנְחֲלוּ. (נו) עַל פִּי הַגּוֹרֵל תַּחֲלַק נַחֲלָתוֹ, בֵּין רֵב לַמְעַט.

שאלה מרכזית - למי התחלקה הארץ?

בגמ' במס' **בבא בתרא** (ק"י ע"א וע"ב) מובאות בזה שלש דעות, והמחלוקת נובעת מסתירה לכאורה שישנה בין שני פסוקים המובאים בפרשתנו. הפסוק הראשון הוא פסוק נ"ג בפרשתנו: **"לְאֵלֶּה תַחֲלַק הָאָרֶץ"**, וממנו משמע שהארץ מתחלקת לאלו שנמנו כאן ונכנסים לארץ. והפסוק השני הוא פסוק נ"ה בפרשתנו: **"לְשִׁמּוֹת מִטּוֹת אֲבוֹתָם יִנְחֲלוּ"**, שממנו משמע שהארץ מתחלקת ליוצאי מצרים.

והגמרא שם מביאה ברייתא שבה מובאים התנאים החולקים בנושא:

נתחלקה ליוצאי מצרים - זו דעת ר' יאשיה שלומד זאת מהפסוק - **"לְשִׁמּוֹת מִטּוֹת אֲבוֹתָם יִנְחֲלוּ"**. ואת הפסוק - **"לְאֵלֶּה תַחֲלַק הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה"** הוא מסביר, שהמילה - **"לאלה"** מובנה - **"כאלה"** כלומר, כמו אלה שנמנו כאן מבני עשרים ומעלה, כך הארץ מתחלקת לאלו שיצאו ממצרים, והיו במנין הראשון שהיה בשנה השניה לצאתם ממצרים בני עשרים, להוציא את הטפלים, שהיו ביציאתם ממצרים פחות מגיל עשרים, שלא מקבלים חלק בארץ. ובפועל, אם היו שני אחים שיצאו ממצרים והיו בני עשרים, מקבלים כל אחד מהם חלק אחד בארץ, ולמרות שהם מתו במדבר, אז הבנים שלהם שבכניסה לארץ הם בני עשרים הם יורשים אותם. ולא משנה כמה בנים יש להם עכשיו בכניסה לארץ, ואפילו שלאחד יש היום עשרה בנים, ולשני בן אחד, הם מקבלים אותו דבר, כי העשרה בנים יורשים את החלק האחד של אביהם, וכן הבן האחד יורש את החלק האחד של אביו.

נתחלקה לבני הארץ - זו דעת ר' יונתן ולומד זאת מהפסוק: **"לְאֵלֶּה תַחֲלַק הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה"**. והפסוק - **"לְשִׁמּוֹת מִטּוֹת אֲבוֹתָם יִנְחֲלוּ"** בא לומר, שמשונה נחלה זו מכל נחלות שבעולם. שכל נחלות שבעולם יורשים את המתים, וכאן המתים יורשים את החיים. כלומר, אם שני אחים בני עשרים יצאו ממצרים ומתו במדבר, ובכניסה לארץ יש לאחד עשרה בנים ולשני בן אחד, אז העשרה בנים מקבלים בהתחלה עשרה חלקים בארץ, והבן האחד רק חלק אחד. **והפסוק "לְשִׁמּוֹת מִטּוֹת אֲבוֹתָם יִנְחֲלוּ"** מלמד, שבשלב השני, המתים יורשים את החיים, וכאילו אבותיהם יורשים מהחיים את כל אחד עשר החלקים.

ועל אילו אבות מדובר כאן, בזה ישנה מחלוקת בין הראשונים. **רש"י** בפרשה אומר, שהאחד עשר חלקים חוזרים לאבא של שני האחים, כלומר **לסבא** של הנכנסים לארץ, ושהוא היה בן עשרים בצאתו ממצרים. והוא מוריש את האחד עשר חלקים לשני בניו, ולכן כל אחד מהם מקבל חמש וחצי חלקים. ולבסוף כל אחד מהאחים מוריש לבניו, ולכן העשרה בנים של האח האחד מקבלים חמש וחצי חלקים, וגם הבן האחד של האח השני מקבל חמש וחצי חלקים. ומסביר בעל 'שפתי חכמים' שאם אחד עשר הבנים יורשו לאבותיהם ולא לסבא שלהם, אז התוצאה לא תשתנה, כי העשרה בנים יורשו את העשרה חלקים שלהם לאבא שלהם ואח"כ יירשו בחזרה את כל העשרה חלקים, לכן צריך לומר שהם מורשים לסבא שלהם, ואז יתחלק בשווה.

אך **רשב"ם** על הגמרא אומר, שהם כן מורשים רק **לאבות** שלהם ולא לסבא שלהם. ובכל זאת ישנה כאן גזירת הכתוב ששני האחים יתחלקו בשווה, וכל אחד מהם יורש לבניו חמש וחצי חלקים.

ור"ת מפרש שהנחלות שמקבלים עכשיו הבנים הנכנסים לארץ חוזרים **לכל האבות של בני ישראל**, ויוצא שכל אחד מהאבות מקבל חלק שווה, והם מורשים את החלק שלהם לבנים שלהם. והנפקא מינה בין דעות התנאים תהיה, לגבי אילו שהיו פחות מגיל עשרים בכניסה לארץ, ולגבי הנשים כמו בנות צלפחד. שלשיטת ר' יאשיה שליוצאי מצרים נתחלקה הארץ, אז גם אלו שבכניסה לארץ אינם בני עשרים וגם נשים יכולים לרשת את אביהם שהיה מיוצאי מצרים. אך לדעת ר' יונתן שלבאי הארץ נתחלקה הארץ, הרי שמי שקטן מגיל עשרים והנשים לא יקבלו חלק בארץ.

אך **התוספות** שם במס' **בבא בתרא** לאחר שמביא את פירוש ר"ת שואל עליו כמה שאלות, ולבסוף אומר שיש לפרש את ר"ת, שלא מחזירים לכל אבות בני ישראל בשווה אלא רק **לאבות של אותו השבט**.

לאלו ולא נתחלקה הארץ - רבי שמעון בן אלעזר אומר שהארץ התחלקה גם ליוצאי מצרים וגם לנכנסים לארץ בשביל לקיים את שני המקראות. לדוגמא, אם האבא היה בן עשרים ביציאה ממצרים ומת במדבר, והבן שלו היה פחות מגיל עשרים בכניסה לארץ, אז הבן מקבל את חלקו עם יוצאי מצרים. ולעומת זאת, אם אחד היה פחות מגיל עשרים ביציאה ממצרים, אך היה יותר מגיל עשרים בכניסה לארץ, יקבל חלק עם באי הארץ. ואם האב היה בן עשרים כשיצא ממצרים ומת במדבר, והבן היה בן עשרים בכניסה לארץ, הוא יקבל שני חלקים גם בשביל אביו שהיה מיוצאי מצרים וגם חלק שלו שהיה מבאי הארץ.

ביאורו של 'אור החיים' הקדוש

היות, וביום א' השבוע, ט"ו תמוז תשפ"ד היתה ההילולא של בעל **'אור החיים' הקדוש** נביא חלק מפירושו לסוגיה זו.

"לאלה תחלק הארץ"

'אור החיים' הקדוש מביא את **רש"י** על הפרשה שאומר: **"לאלה תחלק הארץ** - ולא לפחותים מבן עשרים אע"פ שבאו לכלל עשרים בטרם חלוק הארץ". **ורש"י** מפרש את הפסוק לפי שיטת ר' יונתן שלבאי הארץ התחלקה הארץ. ומהמילה - **"לאלה"** מדייק לבני עשרים ולא לפחותים מהם, אף שהגיעו לגיל עשרים לאחר הכניסה ולפני החלוקה.

ומקשה עליו בעל **'אור החיים' הקדוש**, שהרי ר' יונתן לומד שהמילה - **'לאלה'** באה להשמיענו שהארץ נחלקה לבאי הארץ, וא"כ למה **'רש"י'** לומד ממנה שהתחלקה לבני עשרים: **ומוסיף**, שאינו בא להכריע ולחלוק על דברי **'רש"י'**, למרות שלא נאמרו בדברי ר' יונתן, כי המילה - **'לאלה'** יכולה לסבול את שתי הדרשות, אלא שאין הכרח לדבר זה, כי אולי מילה זו באה רק לשלול שהארץ מתחלקת ליוצאי מצרים, והדבר שקול, אלא שצריך עיון למה לא פירש **'רש"י'** כאמיתת דבריו של **דרבי יונתן**, והוסיף לימוד שלא מופיע בדברי ר' יונתן.

ומסביר, שלא נעלם **מרש"י** כוונת דברי ר' יונתן, אלא שנראה לדעתו הזכה, מוכרע מתיבת **'לאלה'** שלא נתחלקה הארץ אלא לאותם שהיו אז, ודווקא אותם שהיו מבין עשרים באותו מספר, **ודבר חידוש זה הוא שבא להשמיענו**.

ויש להוסיף, שאנו מוצאים בעוד מקומות שרש"י מוסיף על דברי מדרש שהוא מביא, ואין צריך לומר שהיתה לפנינו גרסה אחרת מהנמצאת אצלנו, אלא שרש"י מוסיף לפעמים דברים שנראים לו בפרשנות הפסוק.

"במספר שמות"

ביטוי זה דורש הסבר, ומסביר בעל **'אור החיים' הקדוש** שהיות ובפרשה נמנו האנשים לפי משפחות, לכן **'במספר שמות' הכוונה**, שהארץ נתחלק לחמישים ושבע המשפחות המופיעות בפרשה. כלומר, יחלקו את הארץ לחמישים ושבע חלקים לפי גודל המשפחות, וכל אחד מבני המשפחה יקבל מאותו החלק. והסבר זה הוא לשיטת ר' יונתן שאמר שלבאי הארץ התחלקה. כי לפי שיטת רבי יאשיה, הארץ התחלקה ליוצאי מצרים ולא למשפחות שנמנו כאן, שהרי ביציאת מצרים היו עוד שש משפחות שנחסרו בדרך. ולשיטתו, הנכנסים לארץ יירשו את חלקם של יוצאי מצרים הללו, לפי משפט הירושה. ומוסיף, שיתכן שגם ר' יאשיה לשיטתו שהתחלקה ליוצאי מצרים, יסביר **'במספר שמות' הכוונה למספר משפחות יוצאי מצרים שהיו ששים וששל**.

"לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעט נחלתו"

במס' **'בבא בתרא'** (ק"י"ז ע"ב) מובא: "אמר ליה רב פפא לאביי בשלמא למאן דאמר ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ היינו דכתיב לרב תרבה וגו', אלא למאן דאמר לבאי הארץ מאי לרב וגו' קשיא".

כלומר, שאם החלוקה היא **כר' יונתן** לאותם המנויים בערבות מואב, אין לומר לרב תרבה נחלתו, כי ברור שמקבלים לפי מספר האנשים בשבט, ואין בזה כל חידוש. והחידוש הוא דווקא לשיטת ר' יאשיה שאומר שליוצאי מצרים התחלקה הארץ, אז התורה מחדשת, שאם ביציאה הם היו רבים ועכשיו מעטים, אז יקבלו לפי הרבים שהיו ביציאת מצרים למרות שעכשיו הם מעטים, ובוה יש חידוש. ומסיים הגמ' שאגבן יש בזה קושיה על דעת ר' יונתן.

ומעיר בעל **'אור החיים' הקדוש** שקושי זו אינו נובע מאיזה דיוק דק, שנוכל לומר שר' יונתן לא נתן דעתו עליו, שהרי זה פסוק מפורש, ובוודאי שנתן דעתו עליו. ועוד טוען, שאין לו דברי אמורא שניתן לדחות אלא דברי ר' יונתן שהוא תנא, ואי אפשר שיצליחו לדחות את דבריו מפסוק מפורש. ועוד, לפי מה שקדם לנו מכללי התלמוד, שכל שיאמר הגמרא **'קשיא'** היא עומדת לתירוץ, אלא שלא נודמן להם תירוץ. ולכן, יש אפשרות לחפש דרך להסביר את ר' יונתן.

ומסביר, לפי מה שפירש לעיל, על הנאמר - **'במספר שמות'**, שמחלקים את הארץ לפי המשפחות לחמישים ושבע חלקים, אז התורה אומרת שאין לחלק את הארץ לחמישים ושבע חלקים שווים, אלא כל חלק יהיה לפי גודל המשפחה, ולמשפחה מרובת אנשים יכינו חלק גדול יותר, ועליה נאמר **'לרב תרבה נחלתו'**, ולמשפחה מעוטת אנשים עליה נאמר **'למעט תמעט נחלתו'**.

ומוסיף עוד להסביר לפי דברי **'רש"י'** שלומד מהמילה **'לאלה'** שהארץ התחלקה רק לאלו שהיו בני עשרים בשעת המנין בערבות מואב. ומביא דוגמא למקרה, שהיו לאחד עשרה בני בני עשרים בשעת המנין, ולאחד היו שמנה בני, שמהם ארבעה מבין עשרים, וארבעה למטה מעשרים, ולאחר החלוקה, מי שהיו לו עשרה בני עשרים, מתו לו ארבעה ונותרו לו ששה בני, ולשני שהיו לו ארבעה בני פחותים מבני עשרים, ובשעת החלוקה נהיו בני עשרים. ועליהם אומרת התורה **'לרב תרבה נחלתו'** כלומר, אם בזמן המנין הם היו רבים, שהיו לו עשרה בני עשרים, אז תרבה לו נחלתו, למרות שבשעת החלוקה הם רק ששה. ולשני שבזמן המנין היו מעט רק ארבעה בני עשרים, למרות שבשעת החלוקה כל השמונה הם בני עשרים, למרות זאת **'למעט תמעט נחלתו'** לפי מה שהיו בשעת המנין.

ומוסיף - ו'אולי שרש"י ז"ל לתרץ קושיא זו נתחכם במאמרו'. כלומר, מה שרש"י הוסיף לחדש מהמילה **'לאלה'**, שרק לאלו שהיו בני עשרים בשעת המנין, אולי בזה בא להסביר את הפסוק - **'לרב תרבה נחלתו'** גם לשיטת ר' יונתן.

"איש לפי פקודיו"

בעל **'אור החיים' הקדוש** מביא מה **'ספרי'** ש'לפי פקודיו' - מלמד שלא נתחלקה הארץ אלא לכל שבט ושבט לפי מה שהוא. ולפי זה יוצא שהארץ התחלקה לשנים עשר חלקים לפי מספר השבטים, וזה לכאורה סותר את דבריו לעיל שהארץ התחלקה לחמישים ושבע חלקים לפי המשפחות. אך הוא טוען שאין בזה סתירה לדבריו, כי אפשר שהתחלקה גם לשנים עשר חלים לפי השבטים וגם לחמישים ושבע חלקים לפי המשפחות. וזה נעשה בצורה זו, בתחילה חילקו את הארץ לשנים עשר חלקים, ואח"כ חילקו את שנים עשר החלקים הללו בחלוקה פנימית לחמישים ושבע חלקים לפי מספר המשפחות שהיו בכל שבט.

ואם תשאל - כיון שמחלקים למשפחות, למה הוצרכו לחלק לשבטים. על זה יש לענות, שזה היה בכדי שכל משפחות השבט יקבלו את חלקם באותו מקום, אם יעשו רק חלוקה אחת לחמישים ושבע חלקים, אז יתכן שבגורל ישבו המשפחות של שבט אחד במעורב עם משפחות של שבט אחר, ויש ענין שכל משפחות השבט יהיו ביחד.

ועוד מדייק מהמילה **'פקודיו'** שהארץ התחלקה לשיטת ר' יונתן לאילו שנמנו במפקד כלומר מבין עשרים ומעלה. ובוה גם מצדיקים את דברי רש"י שלמד מהמילה **'לאלה'** שרק מבני עשרים קיבלו חלק בארץ, אלא שכאן זה נלמד מהמילה **'פקודיו'**.

לע"נ הנרצחים והחללים, לרפואת כל הפצועים, להחזרת כל החטופים, ולהצלחת צה"ל וכל עם ישראל, בעזרת ה' תשועת ה' כהרף עין. ביחד ננצח.

לעילוי נשמת - הגיליונות והלימוד מוקדשים לע"נ: ר' ישראל יצחק בן יעקב קנר ז"ל. ר' משה חיים בן שרגא פייבל הלוי שוורץ ז"ל. ר' אברהם הכהן בן חנוס ז"ל. ולעילוי נשמות - 'חללי נצר אחרון' שמטעם ארגון - 'עמיתים'.

עברנו ללמוד צבית הכנסת 'קהל חסידים'. ניתן להאזינות גם דרך הזום, וגם דרך הטלפון, לפרטים נא לפנות למייל למטה.

שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת פסחים. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש.

ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש)

לפרטים נא לפנות בטלפון - 0548448692. לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון במייל, גם במהדורה מורחבת,

נא לפנות לכתובת - Ingber@bezeqint.net